

PONGRÁCZ ÉVA

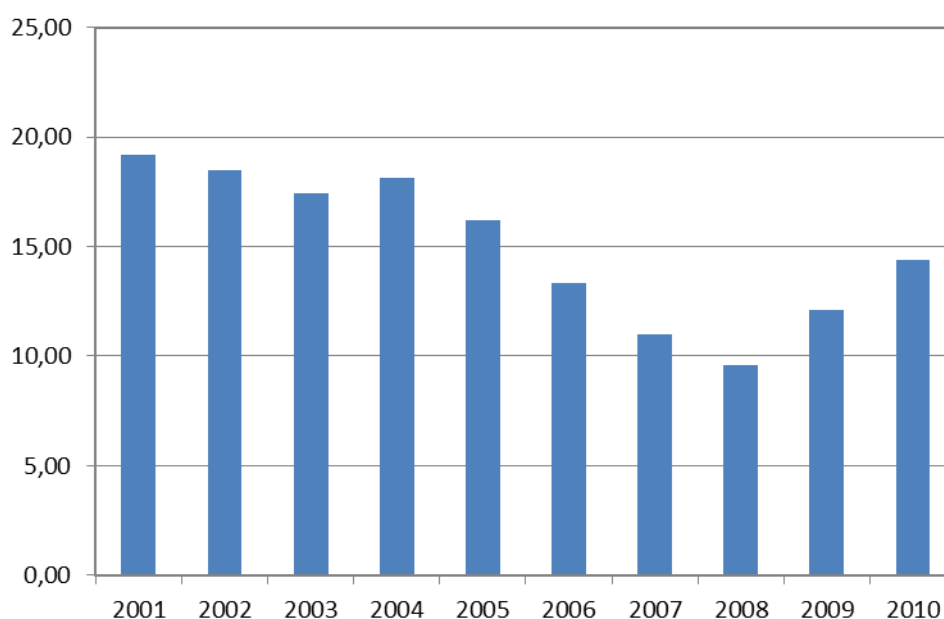
A SZLOVÁK MUNKAERŐPIAC AKTUÁLIS HELYZETE ÉS A SZOCIÁLIS GAZDASÁG

A szlovák gazdaság kicsi és egyben nagyon nyitott gazdaság, munkaerőpiacára jelentős hatással bír a globális árukereslet, a szolgáltatások iránti kereslet és a globális fogyasztás. A gazdasági növekedés és a munkaerő-piaci helyzet nagymértékben függ a legnagyobb kereskedelmi partnerek gazdasági helyzetétől. A munkaerőpiacot a gazdaság belső és külső környezete formálja. A munkanélküliség csökkentése és a foglalkoztatás növekedése szoros összefüggésben van a gazdasági teljesítménnyel és a társadalom elsődleges feladatai közé tartozik. A magas szintű fogyasztás feltétele a magas foglalkoztatottság, ami pedig a termelés növekedését és a gazdasági növekedést feltételezi. A munkanélküliség ugyanakkor olyan kedvezőtlen társadalmi jelenségekhez társuló mutató, amely a társadalmi státusz elvesztését jelenti, a munkanélküliek a szegénység és a társadalmi kirekesztés veszélyének vannak kitéve. A tanulmány a szlovák munkaerőpiac jelenlegi helyzetével és várható változásaival foglalkozik.

A munkanélküliségi ráta alakulása

A szlovákiai munkanélküliség növekedő tendenciáját 2001-ig figyelhettük meg (19,2%), ezután ez a mutató fokozatosan csökkenni kezdett (2004-ben némileg növekedett). 2008-ban már 34,45 ezerrel kevesebb volt a munkanélküliek száma, mint az előző évben és ez 11,8%-os éves csökkenést jelentett. A munkanélküliség átlagos szintje 1999 óta ekkor volt a legalacsonyabb, már 10 % alá csökkent (9,6%). A gazdasági recesszió következtében a munkalehetőségek hiánya megmutatkozott a munkanélküliség alakulásán (12,1%) és ez a trend folytatódott 2010-ben is (14,4%).

1. ÁBRA: A MUNKANÉLKÜLISÉGI RÁTA SZLOVÁKIÁBAN, 2001-2010 (%)



Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal

Pongrácz Éva tanszékvezető-helyettes, Pozsonyi Közgazdasági Egyetem.

2011-ben a helyzet enyhén javult, de a regisztrált munkanélküliségi ráta tovább nőtt és 14% körül ingadozott. A munkanélküliek száma 2014-ben fokozatosan csökkent, ami 1,3 százalékpontos javulást jelentett és elérte a 13%-ot. A következő évben a munkaügyi hivatalok már 31.079 fővel kevesebb álláskeresőt regisztráltak, ami viszont 2015-ben átlagosan még mindig magas számot, 354.582 munkanélkülit jelentett. A munkanélküliségi ráta továbbra is fokozatosan csökkent és 2015-ben 11,5% volt. Ez a pozitív tendencia a 2016-os évben is folytatódott és a munkanélküliségi ráta a 10%-os, mágikus határ alá mérséklődött (9,7%). Jelenleg a munkanélküliek aránya történelmi mélypontra, 6-7%-ra esett vissza és ez az erőteljes javulás érzékelhető Szlovákia hátrányos helyzetű régióiban is.

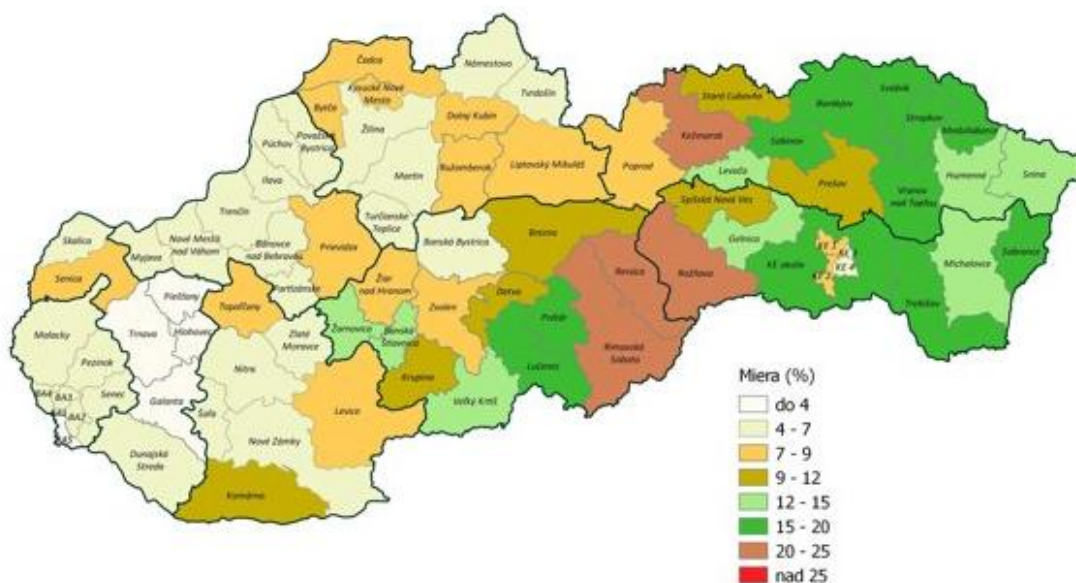
A szlovák munkaerőpiac strukturális problémái

A munkanélküliségi ráta kedvezőtlen fejlődését az elmúlt években nagyban befolyásolta a globális gazdasági válság. Jelenleg Szlovákia történelmében a munkanélküliségi ráta az eddigi legalacsonyabb szintre esett vissza, viszont a szlovák munkaerőpiac már hosszú ideje strukturális problémákkal küzd. Ide sorolhatjuk:

- a munkanélküliség nagy regionális egyenlőtlenségeit,
- a fiatalok magas munkanélküliségét,
- a tartós munkanélküliség magas arányát,
- az alacsonyan képzett munkaerő magas számát,
- szakképzett munkaerő hiányát egyes ágazatokban,
- a roma kisebbség óriási munkanélküliségét.

A Központi Munkaügyi, Szociális és Családügyi Hivatal adatai szerint a legmagasabb munkanélküliségi rátát 2016-ban az Eperjesi, Besztercebányai és a Kassai kerületben mérték. A régiók közötti munkanélküliségi ráták közötti különbség nagyon magas; míg a Pozsonyi kerületben 4,9%, az eperjesi régióban 14,47% (9,57 százalékpontos különbség), ami ez előző adat közel háromszorosa. A munkanélküliség aránya a Rimaszombati, Récei, Késmárki és Rozsnyói járásokban volt a 2016-os évben a legmagasabb.

2. ÁBRA: A MUNKANÉLKÜLISÉGI RÁTA SZLOVÁKIA RÉGIÓIBAN, 2016 (%)



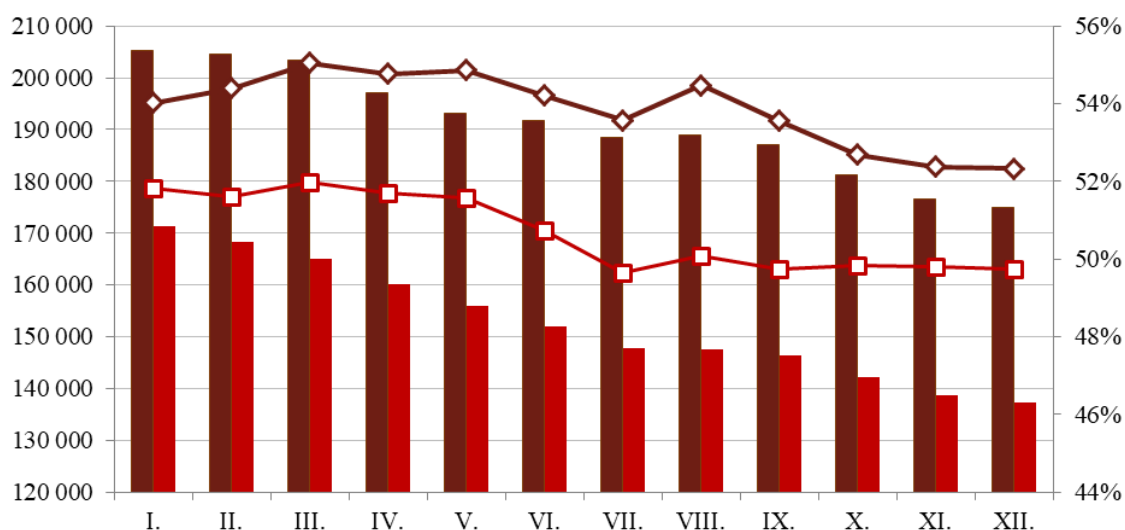
Forrás: Központi Munkaügyi, Szociális és Családügyi Hivatal (színek: a munkanélküliség rátája)

Az 5/2004-es foglalkoztatási szolgáltatásokról szóló törvény értelmében hátrányos helyzetű álláskeresőnek tekinthetjük a szlovák munkaerőpiacon azt az állampolgárt, aki:

- fiatalabb mint 26 éves, kevesebb mint két éve fejezte be nappali tanulmányait és azóta nem rendelkezett rendszeresen fizetett állással,
- ötven évnél idősebb,
- legalább 12 egymást követő hónapon át nyilvántartott álláskereső (tartós munkanélküli),
- alsó középfokú végzettséggel rendelkezik,
- legalább 12 egymást követő naptári hónapban nem volt rendszeres munkaviszonyban,
- harmadik országbeli állampolgár, menedékjogot vagy kiegészítő védelmet kapott,
- egyedülálló és egy vagy több személy, illetve legalább egy tanköteles gyermek ellátását biztosítja,
- fogyatékkal él.

Regionális szempontból a hátrányos helyzetű álláskeresők legmagasabb arányát 2016-ban az Eperjesi, Besztercebányai és a Kassai kerületben mérték. A hátrányos helyzetű álláskeresők leggyakoribb kategóriája Szlovákia valamennyi régiójában a tartós munkanélküliek csoportja és azok, akik a regisztráció előtti 12 hónapban nem rendelkeztek rendszeresen fizetett munkaviszonnyal.

3. ÁBRA: A TARTÓSAN MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMA ÉS ARÁNYA, 2015, 2016



2015: barna, 2016: piros

Forrás: Központi Munkaügyi, Szociális és Családügyi Hivatal

A tartós munkanélküliség magas aránya, azaz az ún. kemény mag, amely 2016-ban még mindig 50% fölé kúszott, a szlovák munkaerőpiac súlyos problémája. A munkanélküliek több mint fele olyan hátrányos helyzetű álláskereső, akik megszokták az alacsony társadalmi státuszt, a szegénységet, a szociális juttatásoktól való függőséget. A Regionális Munkaügyi, Szociális és Családügyi Hivatalok 2016-ban 152.610 tartós munkanélkült regisztráltak. Közülük több mint a 22%-uk legalább négy éve regisztrált álláskereső.

A leghátrányosabb helyzetű álláskereső csoportjába tartoznak az ötven év felettiek is. Átlagon felüli a nyugdíjkor előtti álláskereső nyilvántartási időtartamának aránya, mivel az 55-59 évesek közül csaknem 70%-uk egyúttal tartósan munkanélküli.

A fiatalok munkanélkülisége nemcsak drága, de veszélyes a társadalom számára. 2016-ben csaknem 17 ezer abszolvens fiatalot regisztráltak a hivatalok. Magas arányú a szakközépiskolát végzett személyek nyilvántartása. Ennek oka egyrészt a gyakorlat hiánya, másrészt pedig a munkaerőpiac igényei nincsenek összhangban az oktatási rendszerrel.

1. TÁBLÁZAT: A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ ÁLLÁSKERESŐK ARÁNYA, 2015, 2016 (%)

Hátrányos helyzetű álláskereső	2015	2016	évi változás (százalékpont)
abszolvensek	6,27	5,63	-0,64
ötven év felettiek	25,45	26,41	0,96
tartósan munkanélküliek	53,88	50,73	-3,15
legalább 12 egymást követő naptári hónapban nem volt rendszeres munkaviszonyban	68,27	66,91	-1,36
fogyatékkal élők	3,64	3,59	-0,05

Forrás: Központi Munkaügyi, Szociális és Családügyi Hivatal

Minden alkategória sajátos problémákkal küzd, amelyek megnehezítik számukra a munkaerőpiacon való érvényesülést. A tartósan munkanélküliek a munkavégzési szokások fokozatos elvesztésén túl sokszor halmazottan hátrányos helyzetbe kerülnek (különösen az iskolai végzettség hiánya, a roma etnikumhoz való tartozás, az egészségi állapot, az életkor stb.). Az ötven év feletti munkanélküliek esetében probléma lehet a rugalmasság hiánya, azaz kevésbé képesek alkalmazkodni a munkáltatói követelményekhez (idegen nyelvek, információs technológiák stb.). A frissen végzett abszolvensek nem rendelkeznek szakmai gyakorlattal és a szükséges készségekkel, ami hátrányt jelent a tapasztaltabb álláskeresőkhöz képest. Jelenleg egy óriási probléma van kialakulóban, a nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő fiatalok (NEET) helyzete.

Szociális gazdaság és szociális vállalatok

A halmazottan hátrányos helyzetű álláskeresők munkaintegrációs folyamatában jelentős szerepet játszhatnak a szociális gazdaság aktív szereplői. Szlovákiában számos olyan kezdeményezés működik, amelyeket a szociális gazdaság hatékony eszközeinek lehet tekinteni. A szektor fejlődését nagyban hátráltatja a szociális gazdaság átfogó jogszabályi hátterének hiánya.

A foglalkoztatási szolgáltatásról szóló törvény (5/2004) módosításával 2008-ban a WISE (Work Integration Social Enterprises) típusú foglalkozási beilleszkedést elősegítő szociális vállalkozások jogi legitimitást szereztek Szlovákiában. Azóta az aktív munkaerő-piaci politika eszközeként működhetnek.

Szociális vállalatnak tekinthetjük azokat a fizikai vagy jogi személyeket, amelyek:

- a munkahelyek legalább 30%-át hátrányos helyzetű álláskeresőkkal töltik be,
- segítenek ezeknek a munkavállalóknak elhelyezkedni a nyílt munkaerőpiacon,

- az üzleti tevékenységgel kapcsolatos valamennyi költség levonása után a bevétel legalább 30%-át új munkahelyek teremtésére, illetve a munkakörülmények javítására fordítják,
- szerepel a szociális vállalatok nyilvántartásában.

Ezek a vállalatok a 2008 és 2013 közötti időszakban az aktív munkaerő-piaci politika eszközeként célzott pénzügyi támogatást is igényelhettek (az első évben a teljes munkaerőköltség 50%-át, a második évben a teljes munkaerőköltség 40%-át). Az említett kritériumok betartását rendszeresen, évente egyszer kell igazolni a Szlovák Munkaügyi, Szociális és Családügyi Központnak. Ez a hivatal kompetens odaítélni a szociális vállalat státuszt, amit követően a vállalat bekerül a nyilvántartásba.

A pénzügyi ösztönzés megszűnése patthelyzetet alakított ki a szociális gazdasági szektorban. Mivel a szociális vállalatok célzott pénzügyi támogatást jelenleg nem kapnak, alacsony az érdeklődés és újabb szociális vállalatok csak a nyilvántartáson kívül jönnek létre. Ez további problémákat generál; hiányzik egy átfogó adatbázis, információcsere és elsősorban a szociális gazdaság fejlődésének támogatása.

Szlovákiában nagyon jól működnek az önkormányzatok által létrehozott szociális vállalkozások, amelyek a község kezdeményezésére jönnek létre, a helyi önkormányzatok felügyelete és ellenőrzése alatt működnek. A szociális céllal szemben a profit háttérbe szorul, a vállalkozás küldetése a pozitív változás elérése és végső soron a helyi lakosság életminőségének javítása. A vállalkozás alapítását helyzetelemzés készítése, helyi források és lehetőségek felmérése, majd a konkrét üzleti terv kidolgozása előzi meg; mindez a kulcsszereplők – helyi önkormányzat, lakosság, hátrányos helyzetűek együttműködésével.

Jó példa Görgő község (Spišský Hrhov), ahol sikeresen működik a helyi önkormányzati szociális vállalat. Célja a hátrányos helyzetűek munkaintegrációja, elsősorban a roma kisebbséghez tartozó egyéneké. A közösségben óriási fejlődés figyelhető meg, az érintettek értékrendje fokozatosan megváltozott. Az elmúlt tíz évben több roma származású álláskereső munkalehetőséghez jutott, már egy roma származású gyermek sem jár speciális iskolába, középiskolákban tanulnak, 3-4 személy érettségi bizonyítványt szerzett és hárman egyetemi hallgatók.

A szociális gazdaságra vonatkozó hiányzó komplex jogi háttér és támogatás hátráltatja a szektor fejlődési folyamatait. A Szlovák Munkaügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium munkacsoportja jelenleg a szociális gazdaságról szóló törvény megfogalmazásán dolgozik, amely előreláthatólag 2018 tavaszán lép életbe. Az új komplex törvény remélhetőleg olyan kedvező, támogató környezet feltételeit teremti majd meg, amelyek elősegítik a szociális gazdaság és a szociális vállalatok fejlődését.

Irodalomjegyzék:

Act No. 5/2004 on Employment Services as amended by later regulations. (zákon c. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov)

Pongrácz, E. et al. (2015). Sociálna ekonomika -Social economy, 2st ed. Bratislava, Slovak Republic: Ekonóm.

Pongrácz, E. and Poláčková, H. (August 2017): Labor Market Inclusion Through.

Rievajová, E. and Klimko, R. (2016): The Labour market in the Slovak Republic-structural problems. Proceedings of 16th International scientific conference. Economic and social development - the legal challenges of modern world . Split, Croatia, pp. 498-507.

Social Economy in Slovakia, Unemployment - Perspectives and Solutions. [Online]. Available: <https://www.intechopen.com/books/unemployment-perspectives-and-solutions/labor-market-inclusion-through-social-economy-in-slovakia>

Szlovák Statisztikai Hivatal – adatbázis.